

Kántás Balázs

EGY APRÓ MALÁJ SZIGET (BÉLYEG)TÖRTÉNETE

**LABUAN ÖNÁLLÓ BÉLYEGKIADÁSAI
A BROOKE-DINASZTIA ÉS A BRIT
BIRODALOM URALMA ALATT,
1879–1905**

Kántás Balázs

EGY APRÓ MALÁJ SZIGET
(BÉLYEG)TÖRTÉNETE
LABUAN ÖNÁLLÓ BÉLYEGKIADÁSAI A BROOKE-
DINASZTIA ÉS A BRIT BIRODALOM URALMA
ALATT, 1879–1905

Az elektronikus szakkönyv szerzője:

Dr. Kántás Balázs PhD

muzeológus, tudományos tanácsadó, Bélyegmúzeum

tudományos tanácsadó, Magyarhoni Zsidó Imaegylet

Judaisztika-történeti Kutatócsoport

ORCID-azonosító: 0000-0003-0927-772X

Lektorálta:

Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc

nyugalmazott egyetemi tanár, ELTE BTK

ISBN 978-615-6250-92-6

Felelős kiadó: Dr. Zsávolya Zoltán PhD

HORTHY-KORSZAK TÖRTÉNETÉNEK
KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
BUDAPEST, 2023

Sarawaki, labuani és brunei (bélyeg)história röviden

-

Labuan maláj sziget és szomszédai a brit fehér rádzsák és brit gyarmati státusz korában, 1879–1905

Bevezetés

Labuan Európában meglehetősen kevésbé ismert terület. Az apró maláj sziget Észak-Borneó északkeleti partjainál található, területe 92 km², és mindössze 95 ezren lakják. Bár ma Malajzia különleges igazgatású szövetségi területe, igen sokáig brit gyarmat volt, és a formálisan önálló, valójában brit fennhatóság alatt álló szomszédos államok, Sarawak és Brunei befolyási övezetébe

tartozott. Labuant festői szépsége miatt Borneó Gyöngyszeménnyek is nevezik, és ma is igen kedvelt nyaralóhely, turistacélpont. A 19. században azonban ásványkincselőhelyként és stratégiai jelentőségű kikötőként volt fontos a Brit Birodalom számára. A szomszédos Sarawak esetében a mai Maláj Államszövetség egyik, és egyúttal legnagyobb területű tagállamáról van szó (területe 124 000 km², lakossága 2,3 millió fő, tehát területileg Magyarországnál nagyobb, lakosság száma azonban csak negyedakkora), amely Észak-Borneó szigetén található, és amely sokáig ugyancsak brit gyarmat, illetve ezzel párhuzamosan lényegében, legalábbis nemzetközi jogi értelemben önálló állam volt egy angol származású uralkodócsalád uralma alatt. Labuanra ugyanez lényegében igaz volt a 19. század végén, bár jogilag brit gyarmat volt.

Labuan címere

Sarawak, Labuan, Brunei és a szomszédos maláj államok 19–20. századi, modernkori történelme egyébként legalább annyira érdekes és fordulatos, mint amennyire a terület filatéliája, bélyegkiadás-története is, amelyek egymással szoros összefüggésben a jelen bevezető esszé tárgyát képezik. A „fehér rádzsák” néven ismert dinasztia a brit Brooke család monarchiája volt, akik 1841 és 1946 között irányították a

Borneó szigetének északnyugati partvidékén fekvő, ma már Malajziához tartozó Sarawak államot, és akik három generáción át, valamivel több, mint száz évig voltak az ország (a brit koronával persze szoros szövetségben álló, a mindenkori brit uralkodóhoz lojális) urai. A három egymást követő, Labuan szigetére Brunei államára is igen nagy befolyást gyakorló, a térsében a brit uralmat megtestesítő, ugyanakkor bizonyos fokú politikai szuverenitással rendelkező angol uralkodó életrajzát a következőkben ismertetjük röviden, lényegre törően, de kellő alapossággal. A jelen filatéliai forráskiadvány szerves folytatása a szerző *Egy kis maláj állam (bélyeg)históriája – Sarawak bélyegkiadásai a Brooke-dinasztia korában, 1869–1946* című szerény elektronikus filatéliai szakkönyvének,¹ korszakismertető

¹ Kántás Balázs, *Egy kis maláj állam kalandos bélyeghistóriája. Sarawak bélyegkiadásai a Brooke-dinasztia uralma alatt, 1869–1946*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, Budapest, 2023.

bevezetője pedig értelemszerűen részint annak bevezető esszéjével is megegyezik, hiszen ugyanarról a területről van szó, Labuan szigete pedig ugyancsak a Brooke-dinasztia befolyási övezetébe tartozott igen sokáig, még akkor is, ha a Brit Birodalom tekintélye a térségben sokkal nagyobb volt, mint a brit alattvalóként is működő sarawaki angol uralkodóké.

Az első fehér rádza, James Brooke (1803–1868)

A később uralkodóvá avanzsáló brit kalandor, katonatiszt, hajós és kereskedő, James Brooke a bengáli Kalkutta melletti Bandelben született 1821-ben.² Apja, Thomas Brooke angol gyarmati bíró volt a Bareilly-i

<http://real.mtak.hu/180112/>

Letöltés: 2023. november 23.

² Richard Cavendish, *Birth of Sir James Brooke*, History Today. April 2003, Vol. 53, Issue 4.

Fellebbviteli Bíróságon, Brit-Indiában, az anyja, Anna Maria pedig Hertfordshire-ben született, William Stuart ezredes, Blantyre 9. lordja, tekintélyes skót nemesebemer és szeretője, Harriott Teasdale törvénytelen lánya volt.³ A Brooke család kifejezetten jómodúnak számított a viktoriánus Nagy-Britanniában és gyarmatain, így az ifjú James Brooke-nak sem kellett gyermek- és ifjúkorában nélkülöznie.

James Brooke fiatal korában

³ Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

James Brooke 12 éves koráig élt Indiában, amíg a születi 12 évesen Angliába nem küldték, hogy a tekintélyes Norwich Schoolban tanuljon, ahonnét megszökött. Ezt követően a kissé problémás ifjút házi tanítók nevelték otthon, mielőtt 1819-ben visszatért Indiába, ahol szinte rögtön beállt a brit gyarmati haderőbe, és immár a gyarmatosító brit állami vállalat, a Brit Kelet-indiai Társaság Bengáli Hadseregének zászlósaként, majd hadnagyaként szolgált.⁴ Brooke kalandvágyó fiatalember volt, és az első angol-burmai háborúban (1824–1826) egy éven át kitartóan Assamban harcolt, míg 1825-ben súlyosan meg nem sebesült egy csatában, a felettesei pedig ezt követően Angliába küldték lábadozni. Csak 1830-ban érkezett vissza Madraszba (ma Csennai), Indiába, de hiába próbált visszatérni a

⁴ Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

katonai szolgálatba, nem tudott visszatérni az indiai állomáshelyére, mielőtt lejárt a szolgálatból való ideiglenes eltávozása. Katonai szolgálatából végül elbocsátották, mivel a több évnyi angliai tartózkodással jelentősen túllépte a számára engedélyezett eltávozás idejét, de a brit kormánytól korábbi szolgálatára és háborús sérüléseire tekintettel katonai nyugdíjat kapott. Brooke a brit gyarmati haderő hadnagyaként szerelt le, majd a Castle Huntley nevű hajón maradt, amelyen Angliát elhagyta, és végül nagy kitérővel, Kínán, kalandos úton tért haza Indiába.⁵

A brit haderőtől leszerelt fiatalember immár tapasztalt, sokat látott veteránként kalandos vállalkozásokba kezdett, a háborús sérülés és a több éves angliai tartózkodás nem szegte kalandvágyát. Akkoriban egyébként sok fiatal brit férfi próbált

⁵ Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

szerencsét a távol-keleti gyarmatokon, többek között katonáskodással, vagy utána kereskedőként, így a fiatal James Brooke a maga társadalmi háttérével, előéletével, katonai múltjával, tűnjék bármilyen érdekes személyiségnek is mai szemmel, kezdetben egyáltalán nem számított a saját korában és társadalmi osztályában különösebben extravagáns figurának. James Brooke kereskedőként próbált szerencsét a Távol-Keleten, de nem járt jelentős sikerrel, a kereskedelmi próbálkozásai leginkább kudarcba fulladtak. 1835-ben végül tehetős családja révén 30.000 fontot (mai értéken körülbelül 3 millió fontot vagy 3,7 millió dollárt, tehát igen jelentős összeget), tekintélyes vagyont örökölt, amelyet tőkeként egy 142 tonnás szkúner, a Royalist nevű hajó megvásárlására használt fel. Immár önálló vállalkozó hajóskapitányként és kereskedőként, viszonylagos jómodban 1838-ban Borneó szigetére hajózott, és 1838

augusztusban érkezett Kuchingba, Sarawak tartomány fővárosába, ahol a politikai helyzet meglehetősen zavaros volt, ugyanis éppen a Sarawak felett is uralkodó brunei szultán elleni felkelés zajlott.⁶ A fiatal Brooke-ra, aki ekkorra már bejárta a Távol-Kelet egy jelentős részét, igen nagy hatással volt a maláj szigetvilág, a táj, a kultúra, az emberek. Eldöntötte, hogy itt próbál szerencsét, és Sarawakban rövidesen megismerkedett a szultán nagybátyjával, Pengiran Muda Pengiran Muda Hashimmal is, akinek jelentős segítséget nyújtott a lázadás leverésében, és ezzel elnyerte II. Omar Ali Saifuddin Omar, Brunei 23. szultánjának háláját. A szultán a bizalmába fogadta a brit kalandort, 1841-ben végül felajánlotta James Brooke-nak Sarawak kormányzóságát a lázadás leverésében nyújtott segítségével

⁶ *James Brooke* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.
https://en.wikipedia.org/wiki/James_Brooke, letöltés ideje: 2023. november 10.

cserébe. Végül Jutalmul azért, mert segített a Brunei Szultánátusnak az őslakosok kalózkodása, illetve lázadása elleni kemény küzdelemben, 1841-ben megkapta Kuching tartományt, amely *Sarawak Asal* (Eredeti *Sarawak*) néven volt ismert, és ahol végül nem csupán helyi kormányzó és a brunei szultán alárendeltje, hűbérese lett, hanem független királyságot, államot hozhatott létre, és a távol-keleten használatos rádza (uralkodó, király) címet viselte.⁷ A britek egyébként éppen ekkoriban gyarmatosították Kelet-Ázsiát, és a Brit Korona fokozatosan „vette a védelmébe”, azaz integrálta a befolyási övezetébe a különböző, egymással is folytonos harcban álló maláj szultánátusokat.⁸ Ellentéteiket mesterien kihasználták, és az „oszd meg és uralkodj”

⁷ Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

⁸ James Mackay, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. Harsányi Luca-Ignác Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 232–233.

elvét alkalmazták gyarmatosító politikájuk során.⁹

James Brooke uralkodóként rendkívül sikeresen visszaszorította a térségben elterjedt kalózkodást és fejedelemséget, a korszakban a térségben élénken élő, barbár és kegyetlen szokást. Néhány brunei maláj nemesember azonban, akik elégedetlenkedtek Brooke kalózkodás elleni intézkedései miatt, végül összeesküvést szőtt, és megszervezték Muda Hashim brunei szultán és közeli hívei meggyilkolását. James Brooke a Brit Kínai Hadosztály egy egységének segítségével elfoglalta egész Bruneit, és visszaültette a szultán örökösét, az állam törvényes uralkodóját a trónra. Mivel brit alattvalóként és volt brit gyarmati katonaként végig hű volt a Brit Birodalomhoz is, a britek értelemszerűen

⁹ Steven Runciman, *The White Rajah. A History of Sarawak from 1841 to 1946*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.

támogatták Brooke befolyásszerzési törekvéseit a térségben, és a Brit Korona és kormányzat tulajdonképpen (joggal) egyfajta informális brit koronagyarmatként, de legalábbis határozottan brit befolyási övezetként tekintett Sarawakra, és ez egyáltalán nem is állt messze a politikai valóságtól.¹⁰

1842-ben a brunei szultán Sarawak teljes szuverenitását, uralmát, kormányzását hivatalosan átengedte Brooke-nak. A Sarawak Rádzsája címet a brit katonatiszt, kalandor és hajós 1841. szeptember 24-én kapta meg, bár a hivatalos, ünnepélyes keretek közötti címadományozásra csak 1842. augusztus 18-án került sor. Brooke unokatestvére, Arthur Chichester Crookshank (1825–1891) 1843. március 1-jén csatlakozott kuzinjához, és különböző fontos

¹⁰ Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

főhivatalnoki tisztségeket töltött be a fehér rádzsza fokozatosan kialakuló udvarában.¹¹

James Brooke már 1844-ben, újdonsült sarawaki uralkodóként a Brit Királyi Haditengerészet és a Kelet-indiai Társaság hajóinak hathatós támoagásával könnyörtelen kalózzellenes hadműveletekbe kezdett Északkelet-Szumátránál: 1844. február 12-én a második összecsapásukban, Murdunál lőtt sebet szerzett a jobb karján, és egy lándzsavágást is szenvedett a szemöldökén. 1844-ben később a brunei szultán azt is felajánlotta, hogy átengedi Labuan szigetét is a briteknek, de a feltételekről ekkor még nem tárgyaltak érdemben. Brooke tekintélye, befolyása, illetve a Brit Korona árnyékában kiépülő, kvázi-szuverén birodalma és annak érdekeltségei egyre nőttek. Országában értelmszerűen európai, főként brit mintára szervezte meg a közigazgatást, amely

¹¹ Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

hatékonyan működött, és saját haderőt is fenntartott, amely a térségben állomásozó brit csapatokkal szorosan együttműködött, és szükség esetén a sarawaki és a brit katonaság kölcsönösen kisegítette egymást. Az ország függetlenségét is jelzendő, a Brooke-kormányzat 1858-ban saját pénznemet, a sarawaki dollárt is bevezetett, amely egészen 1953-ig használatban maradt.¹²

1846 novemberében Rodney Mundy brit kapitányt utasították, hogy szerezze meg Labuan szigetét a britek számára. A sziget szénben gazdag ásványianyag-lelőhely, illetve stratégiai fontosságú kikötőpont volt a Brit Birodalom számára. Mundy kapitány 1846. december 18-án tárgyalta a sziget brit kormánynak történő átengedéséről a Brunei Szultánátus tisztviselőivel, és 1846. december

¹² Lásd bővebben: George S. Cuhaj, *Sarawak - Standard Catalog of World paper money - General Issues - (1368-1960)*, New York, Krause Publications, 2008.

24-én birtokba is vette Labuant, amiben Brooke természetesen jelentős szerepet játszott, mint a térség befolyásos, a brit kormányzathoz lojális uralkodója, aki Bruneit is egyre inkább az érdekszférájában tudhatta. 1848-ban végül James Brooke-ot nevezték ki Labuan kormányzójává és katonai főparancsnokává is. Brooke, aki egyszerre volt egy független borneói maláj állam uralkodója és brit birodalmi főtisztviselő és katonatiszt, királyi helytartó, ez által még szorosabbra fűzte kapcsolát a brit kormányzattal és a Koronával, a brit befolyásszerzési törekvésekhez a térségben pedig egyre inkább hozzájárult.¹³ Brunei és Labuan szinte a fehér rádza hűbértoka lett.

Uralkodása alatt James Brooke elkezdte megszilárdítani saját uralmát Sarawak felett: európai, elsősorban brit megreformálta a

¹³ Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

közigazgatást, kodifikálta, írásba foglalta a törvényeket, modern postaszolgálatot vezetett be, és továbbra is harcolt a kalózkodás, a fejdázás és a rabszolga-kereskedelem ellen, amelyek folyamatos problémának bizonyultak egész uralma alatt, és nem csak a fehér rádza sarawaki uralmát, de a térségben a brit befolyás kiépítését is veszélyeztették. A brit kalandor, katona és hajós egyszerre volt gátlástalan, ambiciózus politikus, brit hazafi, tekintélyelvű, bár választott népéért felelősséget érző uralkodó, gyarmatosító, ugyanakkor a távol-keleti államok korabeli jellemző, abszolút monarchikus, európai szemmel elavult berendezkedéséhez, szokásaihoz mérten kétségtelenül az emberi és állampolgári jogok felvilágosult tisztelője, egy ország kultúrájának, közigazgatásának, egy nép életének megreformálója.¹⁴ Ezek az

¹⁴ Nigel Barley: *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

ellentmondások a mai napig végigkísérik megítélését mind brit földön, mind pedig Malajziában, és igazán sem a britek, sem a malájok nem tudják eldönteni, hol és hogyan is kezeljék a fehér rádzsát saját történelmi emlékezetükben.

1847-ben James Brooke ideiglenesen visszatért Angliába, ahol kinevezték Borneó brit főkonzuljává is, illetve Viktória királynő lovagi címet adományozott neki a Brit Birodalom szolgálatában tett katonai és politikai erőfeszítése miatt.¹⁵ Történelmi tény, hogy James Brooke Sarawak államfőjeként úgy, ahogy, de a lehetőségeihez mérten megbékítette az egymással állandóan harcoló őslakos népeket, köztük a harcias, európai szemmel elmaradott törzsi kultúrában élő dajakokat, és visszaszorította a fejedelemséget, a kalózkodást és a rabszolgaságot. Sok dajak

¹⁵ Gertrude Le Grand Jacob, *The Raja of Sarawak: An Account of Sir James Brooke. K. C. B., LL. D., Given Chiefly Through Letters and Journals*, London, MacMillan, 1876.

nemzetiségű ember is harcolt a hadseregében, a fejáér rádza pedig e harcias nép iránti tisztelettel kinyilvánította, hogy csak a dajákok ölhetnek dajákat.¹⁶ Politikája viszonylagos stabilitást hozott a térségben.

James Brooke végül 1851-ben került a viták középpontjába, amikor a kalózellenes katonai műveletek címén alatt állítólag a maláj őslakosokkal szembeni túlzottan erőszakos fellépéssel is megvádolták, ami végül 1854-ben, Szingapúrban egy, az ügyben eljáró brit gyarmati vizsgálóbizottság kinevezéséhez is vezetett. Bár a vizsgálatot követően a brit bizottság nem találta megalapozottnak az ellene felhozott vádakat, azok azonban a pletykák szintjén továbbra is kísértették őt, és rontották jó hírét a Brit Birodalomban. Tény, hogy James Brooke nehezen szerzett országában keményen

¹⁶ Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

fellépett a kalózok, fejdáshozók, rabszolga-kereskedők, illetve az uralmát megkérdőjelező lázadók ellen, azonban az máig történelmi viták tárgyát képezi, hogy katonái elkövetek-e mai értelemben vett emberiség elleni bűncselekményeket, gyilkoltak-e meg ártatlan embereket, és mennyire tartották vagy nem tartották tiszteletben a hadviselés korabeli szabályait, amelyek a civil lakosság elleni kegyetlenkedést elvileg már akkor, a 19. század második felében is kizárták.¹⁷

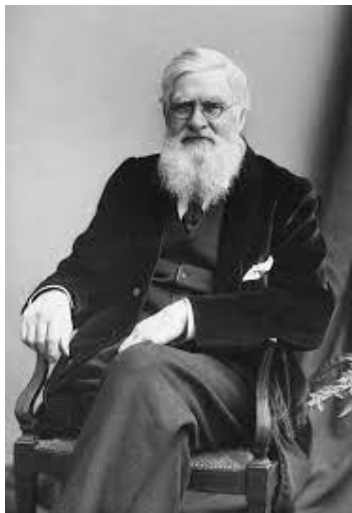
James Brooke 1853 áprilisában, Angliából való távozásakor levelet írt Alfred Russel Wallace-nak¹⁸ (1823–1913), a híres brit természettudósna, és kinyilvánította, hogy nagyon örülne, ha Sarawakban találkozna

¹⁷ Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

¹⁸ Életről lásd bővebben: *Alfred Russel Wallace* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.

https://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_Russel_Wallace,
letöltés ideje: 2023. november 8.

vele. A rádza részéről ez a kedves meghívás segítette Wallace-nak abban, hogy a malá szigetvilágot válassza következő expedíciójának helyszínéül és úticéljául.

Alfred Russel Wallace brit természettudós

A nagyszabású természettudományi expedíció végül nyolc éven át tartott, és Wallace-t a viktoriánus kor egyik legjelentősebb értelmiségijeként és természettudósaként tette ismertté.¹⁹ Érdekes

¹⁹ Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

történelmi adalék, hogy amikor Wallace 1854 szeptemberében megérkezett Szingapúrba, James Brooke rádza éppen akkor készült vallomást tenni a vitatott kalózállásos tevékenységének kivizsgálására létrehozott brit bizottság előtt.

James Brooke idősebb korában, Sarawak rádzájaként

Majdnem harminc éven át tartó uralkodása alatt James Brooke valóban kemény kézzel lépett fel az uralmát megkérdőjelező lázadókkal szemben is, többek között 1857-ben elfojtotta Liu Shan Bang kínai bányászból

lett lázadóvezér felkelését, és olyan sarawaki harcosok fenyegetésével nézett szembe, mint Sharif Mashíor és Rentap, akiket nagy erőfeszítések árán, de végül sikerült legyőznie. Valószínűleg Emilio Salgari olasz regényíró is e valóban élt, és James Brooke, a fehér rádza ellen valóban hadat viselő, elszánt maláj harcosokról mintázta kalanderény-sorozatának hősét, a maláj hercegnek született, a gyarmatosító angolok, többek között Brooke ellen kalózként harcoló, eredetileg maláj hercegnek született Sandokant is. A regénysorozatból, mint tudjuk jól, az 1970-es években világhírű olasz kalandfilm-sorozat készült az indiai színész, Kabir Bedi főszereplésével, amely hazánkban is igen népszerű, és amelynek elsősorban James Brooke, Sarawak angol, a fikció szerint Sandokan családjától a trónt elbitorló, gátlástalan rádzsája a fő antihőse. Sandokan szerelme a regényben és a tévésorozatban Labuan (fiktív) kormányzójának, Lord James

Guillonknak az unokahúga, Lady Marianna Guillonk. A korszakban ezt a tisztséget rádzsai méltóságával párhuzamosan a valóságban egy ideig James Brooke, majd különböző brit tisztviselők töltötték be. E regény- és kalandfilm-széria jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a kalandos életű brit férfiú, aki kalandorból és hajóskapitányból egy egész maláj állam uralkodójává emelkedett, mára nem csupán a távol-keleti brit gyarmati/maláj/borneói történelem iránt érdeklődők, de a populáris kultúrában is viszonylag ismert fiugra. Bár megjegyzendő, hogy James Brooke kétségtelenül nem volt makulátlan életű történelmi személyiség, azért a valóság nem olyan fekete és fehér, mint ahogyan azt a romantikus sorozat ábrázolja.²⁰ A fehér rádzsza bizonyosan nem volt szent, de ördög sem. Ember volt csupán, korának gyermeke,

²⁰ Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

aki mondhatjuk, jó időben volt jó helyen, hogy jelentős politikai karriert fusson be.

A fehér rádzsák, így elsőként James Brooke, egyébként határozottan megakadályozták, hogy a britek a nyugati üzleti érdekek mentén kizsákmányolják Sarawak őslakosait, ez is mutatja a sarawaki maláj nép iránt érzett felelősségüket. A korai sarawaki gazdaság magját az antimon, egy festékek előállításához használt ásvány jelentette, később pedig az aranybányászat is megindult, amelyet elsősorban Bauban bányászott egy kínai vállalat, amely számos munkást vonzott a térségbe Kínából és Szingapúrból.²¹

Ugyancsak a történelmi tények, és nem a fikció és a populáris kultúra világához tartozik, hogy mivel nem volt törvényes gyermeke (bár törvénytelen gyermeke a fennmaradt források szerint több is akadt),

²¹ Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

James Brooke sarawaki rádza 1861-ben hivatalosan John Brooke Johnson Brooke századost (1823–1868), unokaöccsét, a nővére legidősebb fiát nevezte meg utódjául. James Brooke a nővére fiait végül adoptálta, ezért aztán azok eredeti családnevük, a Johnson mellé felvették anyjuk és nagybátyjuk vezetéknevét is. Érdekeség, hogy James Brooke utódjelölt unakaöccsének a második keresztnéve is Brooke volt.²²

John Brooke Johnson Brooke azonban alkalmatlannak bizonyult az uralkodásra, és már életében nagybátyja ellen kezdett szervezkedni, aminek következtében James Brooke kitagadta és száműzte unokaöccsét Sarawakból, és nem sokkal később a másik unokaöccsét, John öccsét, Charles Anthoni Johnson Brooke-ot (1829–1917) nevezte meg örökösének. Az utolsó tíz év alatt összesen három agyvérzésen átesett James Brooke, aki

²² Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

élete végső szakaszában ebből kifolyólag már egyre nehezebben bírt járni és beszélni, végül 1868. június 11-én, 65 évesen hunyt el az angliai Dartmoorban, választott hazájától távol. A kalandos életű, katonából és hajósból uralkodóvá emelkedő brit kalandor-politikust végül a sheepstori Szent Leonárd-templom temetőjében, Angliában helyezték örök nyugalomra.²³ Sírja a mai napig itt található.

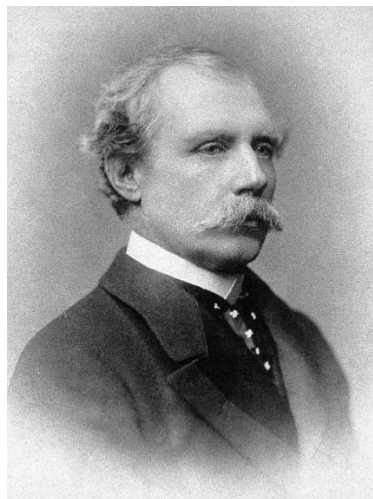
Sarawak második brit uralkodója, Charles Brooke (1829–1917)

Sarawak második fehér rádzsája, Charles Brooke (1829–1917), James Brooke unokaöccse a Crewkerne Grammar Schoolban tanult, majd belépett a Királyi Haditengerészethez. Egy ideig a nagybátyjához hasonlóan katonaként

²³ *James Brooke* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.
https://en.wikipedia.org/wiki/James_Brooke

szolgált a brit haderő különböző alakulatainál, majd 1852-ben befolyásos rokona, James Brooke, Sarawak első rádzsájának szolgálatába lépett, és felvette anyja és nagybátyja családnevét is. Az 1857-es, James Brooke rádzsza elleni lázadásban Charles Brooke sokat segített a nagybátyjának, Jamesnek, hogy a helyi törzsek harcosaiból szervezett irreguláris haderővel leverje a Liu Shan Bang által vezetett lázadást. 1865-ben James Charles-t nevezte ki utódjául, aki fokozatosan vette át hanyatló egészségű nagybátyjától a maláj állam kormányzását.²⁴

²⁴ Cassandra Pybus, *The White Rajahs of Sarawak: Dynastic Intrigue and the Forgotten Canadian Heir*, Vancouver, Douglas & McIntyre, 1996.

Charles Brooke, Sarawak második angol rádzsája

Charles Brooke 1869. október 28-án vette feleségül Margaret Alice Lili de Windtot, és összesen hat gyermekük született, akik közül hárman megérték a felnőttkort.²⁵ Charles Brooke-ot később a fia, Charles Vyner Brooke követte rádzsaként Sarawak trónján. A rádzsának egyébként volt még egy fia, Esca Brooke (1868–1951) is, aki

²⁵ *Charles Brooke* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Brooke,_Rajah_of_Sarawak, letöltés ideje: 2023. november 8.

egy Dayang Mastiah nevű maláj nővel kötött korábbi házasságából származott. Escát később William Daykin tiszteletes örökbe fogadta, a fiú Kanadába költözött, és felvette a Brooke-Daykin nevet, és nem játszott további szerepet Sarawak állam életében.²⁶ Történelmi érdekesség, hogy Charles Brooke valamikor egy lovasbalesetben elvesztette egyik szemét, és állítólag egy kitömött albatrosznak szánt műszemmel pótolta.²⁷

Charles Brooke 1861-ig tisztséget töltött be a Brit Királyi Haditengerészetnél is, erről azonban erről lemondott, és nem sokkal később, immár Sarawak államfőjeként, 1868-tól kezdve folytatta a nagybátyja által megkezdett politikai munkát, visszaszorítva a térsében kalózkodást, a rabszolgaságot és a

²⁶ Cassandra Pybus, *The White Rajahs of Sarawak: Dynastic Intrigue and the Forgotten Canadian Heir*, Vancouver, Douglas & McIntyre, 1996.

²⁷ Charles Brooke – angol nyelvű Wikipédia-szócikk. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Brooke,_Rajah_of_Sarawak, letöltés ideje: 2023. november 8.

fejvadászatot, miközben ösztönözte a kereskedelmet és a fejlődést, és a lehetőségekhez mérten kiterjesztette országa határait is. Sarawak hamar többnemzetiségű, virágzó, a Brit Birodalommal is szoros kapcsolatokat ápoló kereskedőállammá vált, a kelet-ázsiai térségből pedig sokan költöztek oda jövedelmező kereskedelmi tevékenységet folytatni.

Charles Brooke 1891-ben megalapította a Sarawaki Múzeumot, Borneó szigetének első múzeumát, amivel jelentősen hozzájárult a terület kulturális örökségének megőrzéséhez is.²⁸

Charles Brooke uralkodása alatt Sarawak az egyik legejelentősebb kereskedelmi központ lett a kelet-ázsiai térségben, ám egyre jobban függött mindenben a Brit Birodalomtól is. Charles a

²⁸ A múzeum honlapját és történetét lásd: https://museum.sarawak.gov.my/web/subpage/webpage_view/169, letöltés ideje: 2023. november 9.

nagybátyjához hasonlóan tántoríthatatlan brit hazafi volt, aki egy elvileg szuverén állam államfőjeként is hűséges volt a Brit Koronához és a londoni brit kormányzathoz, azonban nagybátyjánál sokkal kevésbé tehetséges, és sokkal kevésbé autonóm politikusnak bizonyult. Uralkodása alatt Sarawakban a brit befolyás egyre csak nőtt. Bár igyekezett a helyi lakosság érdekeit, kultúráját is szem előtt és tiszteletben tartani, és az államban viszonylagos jólét volt a jellemző, a Brit Birodalom egyre jobban és egyre nyíltabban beleszólt az ország ügyeibe, és egyre inkább mindenki számára nyilvánvalóvá vált Sarawak gyarmati státusza.²⁹

Charles Brooke 1903-ban fiúiskolát alapított Government Lay School néven, ahol a maláj fiatalokat maláj nyelven lehetett

²⁹ Cassandra Pybus, *The White Rajahs of Sarawak: Dynastic Intrigue and the Forgotten Canadian Heir*, Vancouver, Douglas & McIntyre, 1996.

tanítani. Ez is mutatja, hogy brit nemzetisége ellenére igyekezett tiszteletben tartani a helyi maláj kultúrát és szokásokat, és felvilágosult, európai szemléletű uralkodóként a nagybátyjához hasonlóan felelősséget érzett népéért és országáért. A maga módján talán igyekezett is valamennyire visszafogni a brit gyarmatosítást, amelyet azonban persze nem volt képes megszüntetni. Charles Brooke 1917-ben hunyt el, ám Nagy-Britannia már jóval ez előtt, 1888-ban protektorátust hozott létre Sarawakban, az ifjabb Brooke tehát jó ideig hivatalosan is egy korlátozott szuverenitással rendelkező állam államfője volt, amelynek politikájába a londoni kormányzat erősen beleszólt.³⁰

A brit gyarmatosításnak a maga ellentmondásaival és hátrányaival együtt mindazonáltal megvoltak a maga előnyei is az ország és a lakosság életében – a borneói

³⁰ Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

maláj állam jelentős gazdasági, ipari és infrastrukturális fejlődésen ment keresztül. A 20. század elejére saját vasúthálózattal rendelkezett, parlamentáris, európai mintára létrehozott, alkotmányos kormányzata volt, illetve a 1910-ben a térségben kőolajlelőhelyet is felfedeztek, ami szintén fokozta a gazdasági fejlődést és az ország iparosodását.³¹ A britek tevékenységük lényegét tekintve hódítottak ugyan, de egyúttal modernizálták is a maláj államot, jelentős gazdasági és politikai előnyökhöz is juttatva a helyi lakosságot.

Sarawak utolsó angol ura, Charles Vyner Brooke (1874–1963)

A harmadik, egyúttal utolsó sarawaki brit uralkodó, Charles Brooke és felesége,

³¹ *Charles Brooke* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Brooke,_Rajah_of_Sarawak, letöltés ideje: 2023. november 8.

Margaret de Windt fia, Charles Vyner Brooke Londonban született 1874-ben, és ott is töltötte ifjúkorát, majd Clevedonban, a Winchester College-ban és a cambridge-i Magdalene College-ban tanult. Tanulmányai végeztével belépett a brit mintára megreformált sarawaki közigazgatásba, és állami tisztviselő lett. Charles Vyner 1897 és 1898 között saját apja, Charles Brooke rádza segéd tisztjeként, 1898 és 1901 között Simanggang közigazgatási régió tisztviselőjeként, 1902 és 1904 között különböző közigazgatási egységek vezetőjeként, 1904 és 1911 között a Sarawaki Bíróságok Elnökeként, 1904 és 1911 között pedig a Legfelsőbb Tanács (Supreme Council és az Általános Tanács (General Council) állami vezetőtestületek alelnökeként szolgálta hazáját.³²

³² *Charles Vyner Brooke* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Vyner_Brooke, letöltés ideje: 2023. november 9.

Charles Vyner Brooke 1911 és 1913 között egy rövid ideig katonaként is szolgált a brit haderőben, az első világháború alatt pedig inkognitóban, identitását elfedve, álnéven szolgált egy brit tengerészeti légvédelmi egységnél, illetve szerelőként is dolgozott egy repülőgépgyártó üzemben a kelet-londoni Shoreditchben.³³

V. György brit király rendelkezése nyomán 1911. június 22-én hivatalosan is megkapta az Őfelsége megszólításhoz való jogot, mint Sarwak brit protektorátus trónörököse. Az Egyesült Királyságban ismerkedett meg a brit főnemes, Lord Esher lányával, Sylvia Brett-tel, akit 1911. február 21-én feleségül vett. Kétségtelen, hogy egy brit protektorátus alatt álló távol-keleti állam angol nemzetiségű trónörököse a brit nemesség köreiben jó partinak számított, így Sylvia Brett szülei sem ellenezték lányuk és a

³³ Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

sarawaki herceg házasságát. A fiatal pár végül visszatért Sarawakba, és apja halála után, 1917. május 17-én Vyner lépett a trónra, majd 1917. május 24-én, Kuchingban hivatalosan is kikiáltották rádzsává. A Negri Tanács, az ország törvényhozó testülete – amelyet egyébként James Brooke rádza uralkodása vége felé, 1867-ben hoztak létre, és amely a maláj államok legrégebbi parlamentje – előtt 1918. július 22-én tette le a hivatali esküt.³⁴

Charles Vyner Brooke, Sarawak harmadik, utolsó angol uralkodója

³⁴ *Charles Vyner Brooke* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Vyner_Brooke, letöltés ideje: 2023. november 9.

Charles Vyner Brooke uralkodásának első éveiben fellendült a sarawaki gumi- és olajipar is, és a sarawaki gazdaság ezt követő fellendülése lehetővé tette a számára, hogy tovább modernizálja az ország intézményeit, beleértve a közszolgálatot is, és 1924-ben bevezette a brit-indiai mintára kidolgozott büntető törvénykönyvet is.³⁵ Sarawak így még inkább európai, elsősorban brit mintát követő, alkotmányos, parlamentáris, többé-kevésbé demokratikus, a szomszédaihoz képest is igen fejlett államává válhatott.

Charles Vyner Brooke-ot 1927-ben lovaggá ütötték, és továbbra is viszonylag népszerű uralkodó volt a helyi maláj lakosság szemben, akik nem az idegenből érkezett gyarmatosítók leszármazottját és kiszolgálóját látták benne. Országában megtiltotta a keresztény misszionáriusok

³⁵ *Charles Vyner Brooke* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.
https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Vyner_Brooke,
letöltés ideje: 2023. november 9.

működését, nem akarta a helyi lakosokra erőszakolni a keresztény vallást és kultúrát, illetve támogatta az őslakosok hagyományait, a kultúrájuk megőrzését, bár olyan barbár szokásokat, mint a fejevadászat, európaiként értelemszerűen betiltott. Sarawak azonban nem tudta elkerülni a térségben egyre agresszívebben terjeszkedő, modernizálódó Japán Birodalom gyarmatosító törekvéseit. A második világháború idején, 1941-ben a japánok végül megszállták a tartományt. Ugyanebben az évben Charles Vyner Brooke rádzsa, erkölcsileg megkérdőjelezhető módon igen jelentékeny összeget, 200.000 fontot vett ki a sarawaki államkincstárból a személyes kiadásai fedezésére, cserébe azért, hogy egy új alkotmánnyal jelentősen korlátozzák a hatalmát. Az uralkodó családjával együtt

Ausztráliába utazott, és a második világháború végéig Sydney-ben is maradt.³⁶

A *Daily Telegraph* című brit napilag egyébként úgy jellemezte őt, mint olyan embert, aki álmodozó, idealista, a fellegekben jár, és egyike azon kevés megmaradt uralkodóknak a világon, akik még mindig azt mondhatják: „*L'Etat, c'est moi*” – *Az állam én vagyok.*” Hasonlóképpen a *Nemzetközi Ki Kicsoda (Who is Who)* című kiadványban ez volt róla olvasható: „Több expedíciót vezetett az ország távoli belsejébe, hogy megbüntesse a fejedelmeket; ért a helyi lakossággal való bánásmódhoz; 500 000 lelket számláló lakosság és egy 40 000 négyzetmérföld (100 000 km²) kiterjedésű ország felett uralkodik.”³⁷

³⁶ Lásd bővebben: Robert Reece, *Masa Japun. Sarawak under the Japanese, 1941-1945*, Sarawak Literary Society, 1998.

³⁷ Charles Vyner Brooke – angol nyelvű Wikipédia-szócikk. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Vyner_Brooke, letöltés ideje: 2023. november 9.

Charles Vyner Brooke 1946. április 15-én, a második világháború és a terület japán uralom alól történt felszabadulása után visszatért Sarawakba, és átmenetileg egy rövid ideig újra az ország rádzsája lett, egészen 1946. július 1-jéig, amikor úgy döntött, hogy átadja Sarawakot a brit kormánynak, mint koronagyarmatot. E döntést a brit rádzsza leginkább gazdasági megfontolásból hozta – a második világháború során jelentős károkat szenvedett kis maláj államnak ugyanis nem voltak elégséges gazdasági forrásai, hogy a megsemmisült infrastruktúrát újjáépítse. Az újjáépítés csak brit segítséggel volt lehetséges, az ország pedig már amúgy is régóta brit függőségi terület, protektorátus volt. Sarawak tehát gazdasági szükségszerűségből lett hivatalosan is brit gyarmat, és ezzel véget ért a fehér rádzsák

százéves uralma a tartományban.³⁸ Charles Vyner Brooke végül 1963. május 9-én, visszavonultan hunyt el Londonban, négy hónappal azelőtt, hogy az 1957-ben függetlenségét elnyert, ekkor még Malaya nevet viselő maláj államszövetség egyesült Sabah, Sarawak és Szingapúr tartományokkal, és létrejött a mai Malajzia állama.³⁹ Brunei továbbra is brit protektorátus maradt, amely csak 1984-ben nyerte el teljes függetlenségét, Labuan szigete viszont a független maláj állam területe lett.

Charles Vyner Brooke unokaöccse, Anthony Brooke a sarawaki közigazgatás különböző szintjein, többek között a földhivatalban és az anyakönyvi hivatalban,

³⁸ Lásd bővebben: R. W. H. Reece, *The Name of Brooke. The End of White Rajah Rule in Sarawak*, Sarawak Literary Society, 1993.

³⁹ *Sarawak történelme* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk. https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Sarawak
letöltés ideje: 2023. november 11.

valamint bíróként szolgált. 1937 óta ő volt a sarawaki Rajah Muda (koronaherceg, trónörökös) is, mivel Chales Vynernek három lánya volt, fia viszont nem született, és szeretett volna ragaszkodni trónja férfiági örökléséhez. Az ifjú Anthony Brooke érthető okokból ellenezte az ország Nagy-Britannia fennhatóságának való átengedését, akárcsak a Negri Tanács (parlament, törvényhozás) maláj tagjainak többsége, és velük együtt öt éven át intenzíven kampányoltak ellene.⁴⁰

A brit gyarmati uralom ellen küzdő politikai mozgalom 1948-ra érte el a csúcspontját, amikor Duncan Stewartot, Sarawak második brit kormányzóját egy Rosli Dhobi nevű fiatal maláj nacionalista férfi meggyilkolta Sibuban. Anthony Brooke-ot is meggyanúsították a gyilkosság megszervezésében való részvétellel, de a Brit Nemzeti Levéltárban található, később a

⁴⁰ Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

titkosítás alól 2012-ben feloldott brit titkosszolgálati dokumentumokból mára kiderült, hogy nem volt köze az összeesküvéshez.⁴¹ 1951-ben Anthony végül lemondott a sarawaki trónra való igényéről, és élete hátralévő részét Új-Zélandon töltötte, ahol 2011. március 2-án, 98 éves korában halt meg.⁴²

Labuan, Sarawak és Brunei bélyegkiadásairól röviden

Ami Sarawak, Labuan és Brunei államok/területek posta- és bélyegkiadás-történetét illeti, a postatörténet tulajdonképpen az első fehér rádzsza, James Brooke uralkodása alatt vette kezdetét. 1869-

⁴¹ Mike Thomson, *The Stabbed Governor of Sarawak*.
<https://www.bbc.com/news/magazine-17299633>
letöltés ideje: 2023. november 12.

⁴² *Anthony Brooke* – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.
https://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Brooke
letöltés ideje: 2023. november 12.

ig a Brit-Indiában használatos angol gyarmati bélyegeket használták Sarawakban is.⁴³ A Brooke-kormányzat 1869. március 1-jén, James Brooke halála után, Charles Brooke rádza uralkodásának első éveiben adta ki először a postai bérmentetésre vonatkozó szabályokat.⁴⁴ A sarawaki postaszolgálatot természetesen alapvetően a brit posta mintájára szervezték meg, a korszakban modernnek számító színvonalon. Labuanban és Bruneiben lényegében ugyanez történt.

A sarawaki postai szabályzatok kimondták, hogy minden fél uncia súly alatti levélre egy bélyeget kell ragasztani, minden további fél unciára négy unciáig terjedően

⁴³ Lásd bővebben: W.R. Forrester-Wood, *The Stamps and Postal History of Sarawak*, Brighton, The Sarawak Specialists' Society, 1957.

⁴⁴ Bertram W. H. Poole, *Sarawak – A Complete History of its Postal Stamps*, London, D. Field, 1906.
https://archive.org/details/1383_20231017/page/10/mode/2up

Letöltés ideje: 2023. november 10.

pedig egy további bélyeg szolgál bérmentesítésként. Emellett a szabály az illetékbélyegekről is rendelkezett, és kimondta, hogy egy darab bélyeget kell ragasztani minden nyugtára és kifizetett számlára, illetve minden törvényes adásvételi szerződésre, állam által törvényesített szerződésre, illetve szállítólevélre is. Sarawak első bélyegét James Brooke rádza arcképével, három centes névértékkel és postai szabályozásokkal együtt 1869. március 1-jén adták ki, valamivel az első fehér rádza halála után, immár unokaöccse, Charles Brooke uralkodása alatt.⁴⁵

Az első kiadott sarawaki postabélyeg tulajdonképpen nem csak a Sarawak állam belterületén történő helyi postai bérmentesítésre szolgált, hanem a Szingapúrba történő postai bérmentesítésre

⁴⁵ Bertram W. H. Poole, *Sarawak – A Complete History of its Postal Stamps*, London, D. Field, 1906.

is érvényes volt, ahol a küldemény továbbküldése esetén egy másik helyi bélyeget ragasztottak mellé, így pedig lehetségessé vált, hogy szingapúri tranzittal hogy a küldeményt egy esetleges távolabbi célállomásra is elszállítsák.⁴⁶ Sarawak állam végül 1897-ben felvételt nyert az Egyetemes Postaegyesületbe, az általa kibocsátott bélyegek pedig eddig az időszakig közvetlenül csak Szingapúrig való postai bérmentesítésre voltak érvényesek, azonban innentől kezdve az ország közvetlenül is bekapcsolódhatott a nemzetközi postaforgalomba, a szingapúri postai tranzit szükségessége pedig végül megszűnt.⁴⁷

Ami Labuan Sarawakkal szorosan összefonódó posta- és filatéliatörténetét illeti, kezdetben Labuan a *Straits Settlements* észak-

⁴⁶ Lásd bővebben: Fred. J. Melville, *The Postage Stamps of Sarawak with a History of the Post Office from 1869–1906*, London, Nissen, 1907.

⁴⁷ Bertram W. H. Poole, *Sarawak – A Complete History of its Postal Stamps*, London, D. Field, 1906.

borneói brit gyarmatok bélyegeit használta, de 1879 májusában a sziget, mint önálló közigazgatási egység, megkezdte saját brit gyarmati bélyegeinek kibocsátását. Az első labuani bélyegeken Viktória brit királynő mellképe volt látható, a névérték pedig három nyelven – angolul, malájul és kínaiul – szerepelt az értékpapírokon. Körülbelül 15 éven át több kiadást is nyomtattak különböző színekkel és vízjelekkel, ezek azonban külsőre nagyon hasonlóak egymáshoz, és csak a gyakorlott gyűjtők tudják őket egymástól megkülönböztetni. Az 1880-as évek gyakori hiányai miatt különböző felárakat kellett alkalmazni.⁴⁸

1894-ben, négy évvel azután, hogy a Brit Észak-Borneói Társaság,⁴⁹ egy, a régi

⁴⁸ <https://www.dcstamps.com/labuan-british-colony/>
Letöltés ideje: 2023. november 11.

⁴⁹ A társaság alapításáról és történetéről lásd bővebben: John S. Galbrath, *The Chartering of the British North Borneo Company*, *Journal of British Studies*, 1965/2, 102–126.

Kelet-Indiai Társaság analógiájára alapított brit gyarmati állami vállalat átvette az irányítást a terület felett, a Viktória királynő arcképét a társaság által kibocsátott *State of North Borneo – Észak-Borneó Állam* feliratú bélyegekkel váltották fel, amelyeken a Labuan felirat legtöbbször felülnyomással szerepelt. A bélyegminták többek között Észak-Borneó címerét, egy krokodilt és a Kinabalu-hegyet ábrázolták, és többféle fogazattal és nyomtatási technikával bocsátották ki őket.⁵⁰

1896. szeptember 24-én, a terület Nagy-Britanniának való átengedése 50. évfordulóján az 1846 / JUBILEE / 1896 feliratú felülnyomással emlékeztek meg, felülnyomott észak-borneói bélyegek kibocsátása révén. Az 1890-es években további felülnyomások jelentek meg, 1899-

⁵⁰ <https://www.dcstamps.com/labuan-british-colony/>

ben számos bélyegkiadást. 4 cent értékű felárral láttak el.⁵¹

1906-ban Labuan a *Straits Settlements* észak-borneói brit gyarmatcsoport alá került besorolásra, így megszűnt a terület saját bélyegeinek kibocsátása, bár azok még egy ideig érvényesek maradtak. A fel nem használt labuani maradványtételeket különböző pecsétetekkel érvénytelenítették, és elsősorban gyűjtőknek adták el. A labuani bélyegek a mai napig népszerűek a volt brit gyarmatok filatéliája iránt érdeklődő gyűjtők körében.⁵²

A kiadványról

A jelen szerény filatéliai forráskiadványban közreadjuk az összes, az önállónak számító labuani postaigazgatás létezése alatt, 1879 és 1905 között megjelent, labuani kibocsátású

⁵¹ <https://www.dcstamps.com/labuan-british-colony/>

⁵² <https://www.dcstamps.com/labuan-british-colony/>

postai bélyeg képét, amelyek egy része egyébként adó- és illetékfizetés igazolására is használható volt. Kiadványunk nem tartalmazza ugyanakkor a külsőleg azonos bélyegek különböző változatait, újrakidásait, a felülnyomásokat, a LABUAN felülnyomással ellátott észak-borneói kibocsátású brit gyarmati bélyegeket azonban igen. Mivel nehéz kiigazodni a labuani bélyegkibocsátások történetében, ezért a közreadó a tévedés, egyes bélyegkiadások kihagyásának jogát fenntartja, és a tévedésekért csak is őt terheli felelősség. A képek forrása elsősorban a Colnect.com⁵³ nemzetközi gyűjtői és aukciós portál, amely többek között a világ postabélyegeinek szabadon elérhető, online elektronikus katalógusaként is nagyon jól használható, és szinte minden bélyegről jó

⁵³ <https://colnect.com/en/stamps/list/country/497-Labuan/year/1879>

Letöltés ideje: 2023. november 22–23.

minőségű, a filatélai tájékozódáshoz rendkívül hasznos fényképmásolatot közöl. A labuani brit gyarmati bélyegek képét megjelenésük időrendjében tesszük közzé, a közreadó pedig hangsúlyozza, hogy a jelen elektronikus filatéliai forráskiadványban történő közzétételük szigorúan nonprofit módon, tudományos, ismeretterjesztési, illetve filatélia világában való tájékozódást segítő céllal történik.

BIBLIOGRÁFIA

Nigel Barley, *White Rajah. A Biography of Sir James Brooke*, London, Brown Book Group, 2002.

Adrian Bethray, *From Pirates to Philately - The Adventures of Collecting Sarawak*.

https://www.google.com/search?q=Adrian+Bethray%2C+From+Pirates+to+Philately+-+The+Adventures+of+Collecting+Sarawak.&oq=Adrian+Bethray%2C+From+Pirates+to+Philately+-+The+Adventures+of+Collecting+Sarawak.&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOdIBBzY2M2owajeoAgCwAgA&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Richard Cavendish, *Birth of Sir James Brooke*, History Today. April 2003, Vol. 53, Issue 4.

W.R. Forrester-Wood, *The Stamps and Postal History of Sarawak*, Brighton, The Sarawak Specialists' Society, 1957.

John S. Galbrath, *The Chartering of the British North Borneo Company*, *Journal of British Studies*, 1965/2, 102–126.

G. E. Hansford–L.A. Noble, *Sarawak and Her Stamp. An Analytical Survey of all Issues from 1869 to 1934*, Isle of Wight, The Times Press, 1935.

R. H. D. Lockhart, *A Study of the Stamps of Sarawak*, London, Offices of Stamp Collecting journal, 1920.

James Mackay, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. Harsányi Luca–Ignácz Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008.

Fred. J. Melville, *The Postage Stamps of Sarawak with a History of the Post Office from 1869–1906*, London, Nissen, 1907.

Bertram W.H. Poole, *Sarawak, A Complete History of its Postage Stamps*, London, D. Field, 1906.

Edward Proud, *The Postal History of British Borneo*, Proud-Bailey, Sussex, 1987.

Cassandra Pybus, *The White Rajahs of Sarawak: Dynastic Intrigue and the Forgotten Canadian Heir*, Vancouver, Douglas & McIntyre, 1996.

Robert Reece, *The Name of Brooke. The End of White Rajah Rule in Sarawak*, Sarawak Literary Society, 1993.

Robert Reece, *Masa Japun. Sarawak under the Japanese, 1941-1945*, Sarawak Literary Society, 1998.

Robert Reece, *The White Rajahs of Sarawak. A Borneo Dynasty*, London, Archipelago Press, 2004.

Steven Runciman, *The White Rajah. A History of Sarawak from 1841 to 1946*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.

Mike Thomson, *The Stabbed Governor of Sarawak*.

<https://www.bbc.com/news/magazine-17299633>

Neville Watterson, *Sarawak, the De La Rue Story*, London, Brock Publications, 2000.

James Brooke – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.

https://en.wikipedia.org/wiki/James_Brooke

Charles Brooke – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.

https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Brooke,_Rajah_of_Sarawak

Charles Brooke – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.

https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Brooke,_Rajah_of_Sarawak

Anthony Brooke – angol nyelvű Wikipédia-szócikk.

https://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Brooke

LABUAN
BRIT GYARMAT
BÉLYEGEI
MEGJELENÉSÜK
IDŐRENDJÉBEN

1879–1906

